

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Po stopách petrovických doškových domů

čp. 64 - 20. léta. Soška sv. Antonička ve výklenku chránila před neštěstím. (p. Hodeček)

Slaměná došková krytina mívávala u nás dávnou tradici a na příhodných místech se snad vyskytovala na celém území našeho státu. Časově předcházela šindelové krytině, která ji brzy zatlačila ve městech, v podhůří i v horách. V některých vsích ve vnitrozemí však přetrvávala i v první polovině 20. století. Jako důvod zániku doškové krytiny se uvádí, že hospodáři platili za objekty kryté doškem vysoké pojistné. To však mohl být jen jeden z mnoha faktorů. K pozvolnému ústupu dochází již od vydání stavebního řádu pro venkov z roku 1833, který nepovoloval doškovou krytinu na novostavbách.

Nevýhodou slaměných došků byla jejich snadná zápalnost, hořlavost a malá možnost hašení. Při požáru hořící došky nebezpečně ohrožovaly i okolní stavby. Došky, které byly přivázány povřísem k latím a oheň je uvolnil, vysoko vylétávaly a vítr je zanášel na okolní střechy. Stávalo se, že tak vyhořela i celá vesnice krytá došky. Z těchto důvodů se v hasičích řádech objevuje příkaz o výsadbě stromů mezi budovami, aby svými korunami bránily v případě požáru před hořícími došky a jiskrami.

Ale i při vědomí rizika se

čp. 55, kolem r. 1905. Před doškovými domy nemohly chybět stromy. (p. Krejčová)

hospodáři neradi loučili s doškovou krytinou, protože měla i mnoho nesporných výhod a mohli si ji vyrobit sami ze své vlastní přebytečné slámy. Došková střecha ze všech krytin nejlépe tepelně izolovala půdní prostor a bránila

čp. 12, konec 70. let Chaloupka v zátočině s žundrem, tak se říkalo klenutému výstupku kolem vchodu. (p. Holubářová)

rychlému střídání teplot. Na takových půdách bývalo v létě chladno a v zimě teplo. Vznikalo zde příznivé mikroklima, které bylo vhodné pro uskladnění plodin. Nejdéle se došková krytina dochovala na stodolách a hospodářských budovách. Proti ostatním krytinám byla lehká, vzdušná a snadno

opravitelná. Dobře provedená střecha byla trvanlivá a vydržela s drobnými opravami až 50 let.

K provedení kvalitní doškové krytiny bylo zapotřebí dlouhé a pevné žitné slámy. Žito určené na došky se selo hustě, aby vyrostlo dostatečně dlouhé, zhruba do výše 120 cm. Žito bylo potřeba pokosit asi týden před dozráním, když stébla ještě měla nazelenalý nádech a docela nezežloutla. Nedorozálé žito se obtížněji mlátilo, zato z něj byla dostatečně pevná a vláčná sláma. Kosou posečená,

opatrně cepy vymláčená sláma se svázala do snopů. Do měsíce po výmlatu, než sláma ztratila tvárnost, se přičinliví hospodáři pustili do výroby došků. Na výrobu jednoho došku bylo potřeba zhruba 2 kg slámy. Došky se svazovaly povřísky - ukroucenými slaměnými provazy, kterými se také připevňovaly ke střešním latím. Výroba došků byla snadná. Do trámy se zatloukla dřevěná jehla. Na ní se zhruba půlmetrový snopek rozdělil na dva prameny, které se proti sobě otočily tak, aby z ovázaného povřísla vznikla osmička - a došek byl hotov. Jen se ještě sešlápl, aby zůstal plochý a povřísko se nerozkroutilo. Hotové došky se skladovaly ve stodole, na půdě nebo v kůlně. Menší zásoba došků bývala vždy po ruce pro drobné opravy. Když se však měla zakrýt větší střešní plocha, bylo zapotřebí připravit došky i z několika sklizní.

Buď sám hospodář, nebo někdo z rodiny, dovedl došky pokrýt stře-

chu, pouze v náročnějších případech se k práci volal zkušený doškař - pokrývač. Při výměně doškové krytiny se čekalo na příznivé počasí. Nejdříve se odstranily všechny staré došky a začalo se s novým pokrýváním (pošíváním). Zakrytí jednoho metru doškem trvalo zhruba 15 minut. Způsoby krytí i vázání byly v našich zemích různé. S vlastním pošíváním střechy se začínalo od spodní okapové řady došků směrem k hřebeni. Před pošíváním se došek prkýnkem upravil a na sekeře zarovnal. Došky se postupně v řadách přivazovaly povřísky k sobě navzájem a zároveň k vodorovným střešním latím. Jestliže se došky kladly silnějším koncem nahoru, vznikala hladká střecha, v opačném případě střecha stupňovitá. Exponovaná místa - u štítu, okapu a hřebene - se kryla prkny, hřeben se navíc chránil drnem či došky pomazanými hlinou, případně taškami. Tloušťka krytiny se pohybovala minimálně od 25 do 30 cm, aby nepropouštěla vodu. Čím strmější byla střecha, tím slabší mohla být vrstva slámy.

Pravou doškovou střechu dnes můžeme spatřit jen zřídka. Dochované chalupy a stodoly jsou chráněny státem, jakožto památky lidového stavitelství. Náš kraj není na tyto památky příliš bohatý. Podle pamětníků stálo ještě koncem dvacátých let v Petrovicích dobře 25 budov „pod došky“ - jak se tady říká. Dnes stojí pouze jediný - dochovaný dům č. 10. Patří panu Milanu Brymovi z Brna. Při pohledu na malebnou chaloupku choulící se v zátočině na nás dýchne kouzlo starých časů. Chalupa byla panu Brymovi vrácena v restituci. Dům patřil rodičům jeho již zesnulé manželky. Kdy byl dům postaven nevíme, jeho stáří se odhaduje na 150 let. Byl postaven na obecní půdě spolu s dalšími dvěma domy vtěsnanými na miniaturní parcele. Jako stavebního materiálu bylo použito nepálených cihel, spojených místo malty žlutíci. Stěny byly omáznuty hlinou smísenou s plevami. Dům je olicen vápnem a ozdoben šmolgově modrou podrovnávkou. Má tradiční tříkomorový půdorys s typickými malými okénky. Typ

čp. 33, 40. léta Pohádková chaloupka „pod došky“ na husím rynku (p. Závíšková)

domu je jednotraktový, okapově orientovaný ke komunikaci. V předzahradce je studna a nemůže chybět ani lačkový plot, tak jak to dřív bývalo. Pan Brym domek pečlivě udržuje a zkrášluje. V pohádkové chaloupce tráví pěkné chvíle zaslouženého odpočinku. Samozřejmě se chalupa neobejde bez trvalé údržby. Bylo nutné opravit fasády a udělat izolace. Střecha byla naposledy renovována v květnu roku 1986. Doškovou krytinu dodalo JZD Sobotiště (okr. Senica), které bylo toho času jediným výrobcem došků v republice. Péče o památky není jednoduchá. A neoblomný zub času pracuje. Po téměř dvaceti letech střecha volá opět po nutné opravě. Potřebovala by být nově pošíta došky, shromážděnými z několika sklizní. Dříve levný a snadno dostupný materiál - žitná

sláma - je dnes nedostatkem a tudíž i velmi drahým zbožím. Cena došek mnohonásobně převyšuje ceny současných střešních tašek. Nová střecha stojí dvě stě padesát tisíc korun. Polovinu dotují památkáři, zbytek je na majiteli. Pro majitele - důchodce suma zcela závratná. S pomocí sponzorských darů by se snad potřebné finance sešly. Bylo by škoda, kdyby dům skončil jako ten sousedící s popisným číslem 12, který musel být v roce 1985 asanován, protože do něj zatékalo. Pokud se podaří střechu vyměnit a bude kvalitní, mohla by původní doškovice stát i další půl století.

Napsala Eva Grunová

Za laskavé zapůjčení dobových fotografií děkujeme p. Závíškové, p. Hodečkovi, p. Holubářové, p. Hájkovi a p. Krejčové.

čp. 10, Jediná dochovaná chalupa s doškovou střechou na Znojemsku patří panu Milanu Brymovi z Brna (p. Hájek)

